

До разової спеціалізованої ради PhD 8171
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
(46027, м. Тернопіль,
вул. Максима Кривоноса, 2)

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора,
доцента кафедри психології, політології та соціокультурних технологій
Сумського державного університету
Купенко Олени Володимирівни
на дисертацію Кислюк Жанни Михайлівни
на тему «Формування соціальної зрілості у студентів медичних коледжів на
основі тренінгових технологій», подану на здобуття наукового ступеня
доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 011
Освітні, педагогічні науки**

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки. У період надзвичайної ситуації особливо гостро відчувається, що передумовою діяльності представників допомагаючих спеціальностей (зокрема, медичних) мають бути не лише знання та навички, але й ідея служіння людям і громадам, ідея соціальної самовіддачі. Саме через служіння та соціальну самовіддачу Жанна Михайлівна Кислюк розкриває досягнення соціальної зрілості студентами медичних коледжів. Таке бачення, як і тема «Формування соціальної зрілості у студентів медичних коледжів на основі тренінгових технологій», на нашу думку, є вельми актуальними.

Згідно Закону України «Про фахову передвищу освіту», державна політика у цій сфері ґрунтується, зокрема, на принципі сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для здобуття освіти протягом життя. Відповідним чином викладачі закладів фахової передвищої освіти потребують сучасного педагогічного інструментарію, на що дослідження Жанни Михайлівни Кислюк відповідає обґрунтуванням, проектуванням, експериментальною перевіркою комплексу соціально-педагогічних умов і структурної моделі формування

соціальної зрілості у студентів медичних коледжів на основі використання тренінгових технологій. Підсилює актуальність наукової роботи покладене в її основу детальне опрацювання здобувачкою проблем, що уповільнюють формування соціальної зрілості сучасної молоді.

Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану наукової та науково-організаційної діяльності Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка в межах науково-дослідної роботи «Теоретичні й методичні засади професійної діяльності та підготовки фахівців соціономічних професій» (№ 0123U104172).

2. Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

Серед наукових результатів дисертації Ж. М. Кислюк найбільш істотними, на нашу думку, є такі:

- змістовне розширення сутності поняття «соціальна зрілість» студентів медичних коледжів із позицій соціальної самовіддачі як якості особистості, здатної до прояву суб'єктності в освітній і суспільно-корисній діяльності та соціальній взаємодії;
- компоненти, критерії, показники і рівні соціальної зрілості студентів медичних коледжів;
- структурна модель формування соціальної зрілості у студентів медичних коледжів на основі використання тренінгових технологій, що включає цільовий, організаційно-педагогічний, практичний та результативний блоки;
- механізми формування соціальної зрілості у студентів медичних коледжів на основі використання тренінгових технологій: стереотипізація, рефлексія і персоніфікація.

3. Нові факти, одержані здобувачкою. Виходячи із аналізу тексту дисертації, а також опублікованих Ж. М. Кислюк наукових праць, засвідчуємо, що у результаті її наукового пошуку:

- уперше, розроблено комплекс соціально-педагогічних умов (інтеграція суспільно корисної діяльності в освітній процес медичного коледжу на основі освітньо-професійного, емоційного і соціального збагачення студентів засобами

тренінгових технологій; вдосконалення освітнього середовища медичного коледжу на основі впровадження інтерактивних методик; організація соціально-педагогічного супроводу студентів медичного коледжу шляхом використання технологій наставництва, партнерства та співробітництва);

- розкрито специфіку організації соціально-педагогічного супроводу студентів медичних коледжів з урахуванням типологій особистості (об'єктно-асоціальної, об'єктно-просоціальної, суб'єктно-егоїстичної, суб'єктно-просоціальної);

- обґрунтовано концептуальні положення формування соціальної зрілості у здобувачів освіти медичних закладів фахової передвищої освіти на основі використання тренінгових технологій, в яких методологічною основою є суб'єктно-діяльнісний, соціально-особистісний і контекстно-компетентнісний підходи, ідея виховного навчання, теорія колективу і концепція спільної діяльності;

- удосконалено діагностичний інструментарій для дослідження стану сформованості соціальної зрілості студентів медичних коледжів, а також вдосконалено змістове наповнення відповідних освітніх компонентів;

- подальшого розвитку набули методичні й практичні засади використання тренінгових технологій у площині формування соціальної зрілості.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Відмітимо чіткість і коректність у визначенні наукового апарату дослідження, а також те, що для реалізації мети та завдань дисертації здобувачка доцільно застосувала теоретичні й емпіричні методи, методи математичної статистики.

Підготовлена Ж. М. Кислюк дисертація має належну теоретичну базу, в основі якої ґрунтовне вивчення та критичний аналіз 249 джерел (з них 87 зарубіжних).

Зусилля здобувачки на першому, теоретико-пошуковому етапі (2022–2023 рр.) були зосереджені на дослідженні феномену соціальної зрілості студентів медичного коледжу, розробленні концептуальних положень і проектуванні моделі формування соціальної зрілості у студентів медичних

коледжів. Констатуємо, що такий спосіб організації наукового пошуку забезпечив надійні теоретико-методологічні основи для подальших етапів дослідження.

Дослідно-експериментальна робота здійснювалася протягом 2023–2024 рр. Як впливає із тексту дисертації та публікацій здобувачки, у цей час було експериментально перевірено результативність структурної моделі у процесі реалізації соціально-педагогічних умов у площині освітньо-професійного, емоційного і соціального збагачення освітнього процесу; апробовувалися тактики соціально-педагогічного супроводу студентів. Заслугує на схвалення та забезпечує обґрунтованість висновків широке залучення учасників експерименту на різних його етапах: 437 студентів та 12 викладачів з КЗВО «Рівненська медична академія» РОР, ВП «Дубенський фаховий медичний коледж» КЗВО «Рівненська медична академія» РОР, ВП «Костопільський фаховий медичний коледж» КЗВО «Рівненська медична академія» РОР, ВП «Рокитнівський фаховий медичний коледж» КЗВО «Рівненська медична академія» РОР, Чортківського медичного фахового коледжу, Шепетівського медичного фахового коледжу.

За результатами експерименту на основі використання методів математичної статистики доведено досягнення стабільних позитивних змін у розвитку соціальної зрілості студентів медичного коледжу на основі тренінгових технологій.

Як засвідчує текст дисертації, важливою та продуктивною була робота на третьому, завершальному етапі (2024–2025 рр.). Відзначимо належну структурованість та доцільну оригінальність інтерпретації здобувачкою отриманих результатів, формулювання висновків та перспектив дослідження.

Зазначеними позиціями засвідчуємо достатній ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації Ж. М. Кислюк, а також володіння здобувачкою методологією наукової діяльності.

5. Значення для науки і практики одержаних авторкою результатів.

Дисертація Ж. М. Кислюк сприяє подальшому науковому пошуку та педагогічній аналітиці для формулювання відповідей на виклики, що сучасність ставить перед освітою. Найбільш впливово це стосується тематичних напрямів соціальної зрілості, якості педагогічного процесу у медичних закладах фахової передвищої освіти, розвитку тренінгових технологій.

Для практики професійної підготовки студентів медичних коледжів вельми корисною представляється авторська тренінгова програма «Соціальний розвиток майбутнього медичного працівника», а також запропонований Ж. М. Кислюк комплексний діагностичний інструментарій для дослідження стану сформованості соціальної зрілості. Підсилює практичне значення дисертації підготовлений здобувачкою практичний poradnik для викладачів медичних коледжів «Методичні та практичні основи формування соціальної зрілості» та семінар-практикум «Професійна готовність викладачів до забезпечення формування соціальної зрілості студентів коледжу».

Ж. М. Кислюк обґрунтувала, апробувала й висвітлила в дисертації та публікаціях комплекс соціально-педагогічних умов вдосконалення практичної діяльності з формування соціальної зрілості. Цей комплекс умов підсилює можливості подальшої педагогічної творчості викладачів медичних закладів фахової передвищої освіти.

Напрацювання здобувачки щодо сутності поняття «соціальна зрілість» із позицій служіння та соціальної самовіддачі, а також розроблені механізми формування соціальної зрілості (стереотипізація, рефлексія і персоніфікація) представляються значимими для написання підручників, посібників, навчально-методичних рекомендацій для студентів, а також проведення науково-методичних семінарів у системі післядипломної педагогічної освіти.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес ВП «Рокитнівський фаховий медичний коледж» КЗВО «Рівненська медична академія» РОР, Шепетівського медичного фахового коледжу, КЗВО «Рівненська медична академія» РОР, Чортківського медичного фахового коледжу, ВП

«Дубенський фаховий медичний коледж» КЗВО «Рівненська медична академія» РОР, ВП «Костопільський фаховий медичний коледж» КЗВО «Рівненська медична академія» РОР.

6. Оцінка змісту дисертації та її завершеності. Структура дисертації включає анотації українською та англійською мовами, вступ, три розділи та висновки до них, загальні висновки, список використаних джерел та додатки. Робота ілюстрована 34 таблицями й 23 рисунками. Загальний обсяг дисертації становить 359 сторінок, основний текст – 205 сторінок.

Структура дисертації пов'язана внутрішньою логікою, повною мірою розкриває ключові аспекти виконаного дослідження, відображає його завершеність.

У вступі сформульовано мету, об'єкт, предмет, завдання, методи, гіпотезу дослідження, що чітко відповідають заявленій темі дисертації. Формулювання наукової новизни, результатів дослідження, а також відомостей про впровадження результатів, апробацію, публікації здобувачки засвідчують системність, ґрунтовність і продуктивність здійсненої наукової роботи.

У першому розділі *«Теоретико-методологічні основи розвитку соціальної зрілості студентів медичного коледжу»* основою соціальної зрілості особистості розглянута її суб'єктність, яка проявляється в готовності людини до вільного і відповідального вибору.

Повнішому розкриттю змісту поняття «соціальна зрілість» сприяє його співставлення із спорідненим – «особистісна зрілість». Погоджуємося із думкою авторки в тому, що певні характеристики особистісної зрілості, якщо розглядати її відокремлено від соціальної зрілості, можуть містити в собі егоцентричну модальність й відповідний негативний вплив на виконання людиною соціально значущої діяльності, на взаємини в соціальній групі. Авторкою зроблено акцент на тому, що пріоритетним напрямом розвитку української освіти в першій чверті ХХІ століття є особистісно-орієнтоване навчання. При цьому Ж. М. Кислюк вказує, що така зорієнтованість може приховувати в собі ризики втрати соціального змісту освіти, спрямованого на виховання громадян країни.

Натомість авторка фокусує увагу на ідеї служіння людям, спрямованого на забезпечення добробуту суспільства. В такій діалектиці особистісно-орієнтованості та суспільно-орієнтованості сучасної освіти відкриваються перспективи її розвитку.

Досліджуючи соціальну зрілість студентів медичного коледжу Ж. М. Кислюк доцільно підкреслює, що її формування відбувається на тлі вікових криз: завершального етапу кризи підліткового віку (15-16 років) і так званої «малої кризи» 17-18 років. Увага акцентується на тому, що проходження кризових етапів розвитку молодшої людини передбачає важливу духовну роботу – виявлення і розв’язання суперечності між бажаним і самовідчутним станами особистості. У відповідності до цього авторський задум Ж. М. Кислюк пов’язаний із сприянням успішному проходженню кризових етапів розвитку у студентів коледжу, зокрема щодо розвитку їх соціальної зрілості. Позитивним необхідно відзначити свідомість авторки щодо викликів низьких позицій освіти у рейтингу особистісних інтересів молодих людей, викликів формального вибору освітньої установи на етапі вступу, а також наявного серед молоді інфантилізму, невмотивованості приносити користь суспільству. У відповідь на ці виклики авторка пропонує реалістичне формулювання мети виховання соціальної зрілості студентів-медиків – прищепити їм такі ціннісні орієнтації, завдяки яким у житті та практичній діяльності вони керувалися б принципами совісті та співчуття.

Позитивним необхідно відзначити виділення авторкою когнітивно-аналітичного критерію (показники – здатність відповідати за результати власної діяльності; активність у освітній діяльності; ініціативність), суб’єктно-комунікативного критерію (показники – дружелюбність, комунікативність; позитивна взаємодія), діяльнісно-рефлексивного критерію (показники – освітня взаємодія, колективна взаємодія, досвід реалізації функції наставника), а також рівнів сформованості соціальної зрілості у студентів медичного коледжу: високого, достатнього, тривожного, критичного.

Виходячи з аналізу *другого розділу «Практичні основи формування*

соціальної зрілості у студентів медичних коледжів на основі використання тренінгових технологій» зазначимо, що здобувачка ретельно підійшла до опрацювання потенціалу тренінгових технологій та методологічних аспектів їх використання для формування соціальної зрілості у студентів медичних коледжів. У другому розділі наведено детальний огляд активних методів групової роботи, які можуть бути інтегровані в тренінговій технології: ділових, організаційно-діяльнісних, рольових та психологічних ігор; завдань і вправ; психотехнік та рефлексивних практик; групових дискусій та інших методів). Аналізуючи психодинамічний, поведінковий, гуманістичний, гештальт і тілесно-орієнтований підходи, розглядаючи різні варіанти психолого-педагогічної взаємодії (групи самодопомоги, групи підтримки, групи особистісного зростання, груповий коучинг, тощо) Ж. М. Кислюк тим самим розширює інструментальне поле проектування авторської тренінгової технології.

Як свідчить текст другого розділу, на етапі констатувального експерименту була застосована анкета визначення рівня соціальної зрілості студентів медичного коледжу, що спрямовувалася на виявлення показників: ціннісні орієнтації у сфері освіти; ціннісні орієнтації у професійній сфері; мотивація в освіті; мотивація професійного вибору; наявність уявлень щодо своєї життєвої перспективи; самостійність життєвого вибору; соціальна позиція. Вагомим науковим здобутком авторки вважаємо те, що з метою отримання більш повної й об'єктивної інформації про проблеми розвитку соціальної зрілості здобувачів освіти, нею було проведено типологізацію та визначено об'єктно-асоціальну, об'єктно-просоціальну, суб'єктно-егоїстичну та суб'єктно-просоціальну типології особистості. У констатувальному експерименті було встановлено домінування об'єктно-просоціальної типології особистості серед здобувачів освіти в медичних коледжах, що й визначило необхідність розроблення особливих педагогічних умов для формування соціальної зрілості.

Комплексний авторський задум здобувачки у другому розділі знайшов своє чітке і системне виявлення в розробленні структури моделі формування соціальної зрілості у студентів медичних коледжів на основі використання

тренінгових технологій. Запропонована структурна модель містить в собі такі блоки: цільовий, організаційно-педагогічний, практичний та результативний. Вважаємо доцільною та достатньо оригінальною запропоновану авторкою деталізацію по кожному із цих блоків.

У третьому розділі «Дослідно-експериментальна робота з формування соціальної зрілості у студентів медичних коледжів на основі використання тренінгових технологій» увага зосереджена на представленні змісту методичного забезпечення, в якому було реалізовано соціально-педагогічні умови та модель формування соціальної зрілості засобами тренінгових технологій для студентів експериментальної групи.

Оцінивши результативність формування соціальної зрілості у студентів експериментальної групи та співставивши ці результати із результатами контрольної групи здобувачка переконливо довела: у результаті реалізації експериментальної роботи по формуванню соціальної зрілості студентів медичних коледжів засобами тренінгових технологій фіксується якісна і кількісна позитивна динаміка в показниках сформованості соціальної зрілості. У процесі діагностики застосовувалися «Шкала самоефективності» Р. Шварцера та М. Єрусалема, опитувальник «Рівень суб'єктивного контролю» Дж. Роттера для діагностування показників когнітивно-аналітичного критерію; тест емоційного інтелекту Н. Холла та опитувальник «Оцінка самоконтролю в спілкуванні» М. Снайдера для діагностування показників суб'єктно-комунікативного критерію; методика діагностики рефлексивності та методика В. Смекала і М. Кучера для діагностування показників діяльнісно-рефлексивного критерію (таблиці 3.19–3.24). Узагальнення та інтерпретація результатів за усіма діагностичними методиками здійснювалися щодо високого, достатнього, тривожного та критичного рівнів сформованості соціальної зрілості студентів медичних коледжів (таблиці 3.25–3.26). Достовірність висновків за результатами експерименту доводилася з використанням розрахунків за критерієм Стьюдента (таблиці 3.27–3.31). Аналіз наведених у підрозділі 3.3 даних і розрахунків, дає підстави засвідчити результативність наукового доробку Ж. М. Кислюк щодо

формування соціальної зрілості у студентів медичних коледжів на основі використання тренінгових технологій.

Визначаємо як позитив, що висновки зроблені також в контексті динаміки показників соціальної зрілості для об'єктно-асоціальної, об'єктно-просоціальної, суб'єктно-егоїстичної та суб'єктно-просоціальної типологій особистості. Відповідні результати на початку та наприкінці формувального етапу педагогічного експерименту наведено в таблиці 3.31. Позитивна динаміка зафіксована по всім типологіям особистості.

Висновки до розділів, а також загальні висновки дисертації у цілому відображають її зміст і результати, відповідають на сформульовані завданнями дослідження, є логічними і обґрунтованими.

7. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи дисертацію Жанни Михайлівни Кислюк, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження та побажання дискусійного характеру.

1. Схвалюємо ретельне розроблення здобувачкою змісту поняття «соціальна зрілість». При цьому звертаємо увагу, що на сторінках 60-61 аналізується зміст поняття «соціальний розвиток», вказується на тісний зв'язок соціальної зрілості та соціального розвитку. На нашу думку, потрібно було б більш чітко визначити специфіку кожного із цих двох понять, проаналізувати доцільність їх виокремлення для обґрунтування та проєктування моделі формування соціальної зрілості у студентів медичних коледжів, для діагностики результатів.

2. Поділяємо позицію авторки щодо використання в якості методологічної основи дослідження суб'єктно-діяльнісний, соціально-особистісний і контекстно-компетентнісний підходи. Однак вважаємо, що доцільніше було б розкрити їх стосовно теми дисертації в її першому розділі – «Теоретико-методологічні основи розвитку соціальної зрілості студентів медичного коледжу».

3. Нам дуже імponує, що аналізуючи зміст поняття «соціальна зрілість» авторка звертається до ідеї служіння та соціальної самовіддачі. Вважаємо, що

варто було б знайти можливість відобразити цю ідею в компонентах, критеріях, показниках сформованості соціальної зрілості у студентів медичних коледжів.

4. У першому розділі дисертації обґрунтовано когнітивно-аналітичний, суб'єктно-комунікативний, діяльнісно-рефлексивний критерії сформованості соціальної зрілості студентів медичного коледжу, а також високий, достатній, тривожний та критичний рівні сформованості їх соціальної зрілості. В третьому розділі дисертації ці критерії та рівні дозволяють здобувачці глибше проаналізувати результати експерименту. Однак як на теоретичному, так і на методичному рівні потребує деталізації те, як проявляється на різних рівнях той чи інший критерій. Також уточнень потребує варіативність в організації освітнього процесу для студентів, які на вході мали високий, достатній, тривожний чи критичний рівні сформованості соціальної зрілості.

8. Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях. Основні положення та результати дисертації відображено в 19 публікаціях (16 – одноосібні): з них 4 статті у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у зарубіжному виданні, 1 науково-методичний посібник; 13 праць апробаційного характеру, що опубліковані в збірниках матеріалів конференцій та інших виданнях.

9. Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. Дисертація, виконана Кислюк Жанною Михайлівною, відповідає усім вимогам, які визначені до такого типу наукових досліджень. Під час аналізу дисертації і публікацій авторки не було виявлено порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикацій й фальсифікацій), а також не було встановлено текстових запозичень. Це дає підстави визнати дисертацію самостійно виконаним дослідженням, а усі ідеї та наукові положення як такі, що викладені авторкою самостійно.

10. Висновки. Аналіз дисертації, анотації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження Жанны Михайлівни Кислюк на тему «Формування соціальної зрілості у студентів медичних коледжів на основі тренінгових технологій» є завершеним, оригінальним, самостійним науковим

дослідженням, що відповідає вимогам, визначеним наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій» і затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» зі змінами, а її авторка, Жанна Михайлівна Кислюк, заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доцент кафедри психології,
політології та соціокультурних технологій
Сумського державного університету,
доктор педагогічних наук, професор

Олена КУПЕНКО

Підпис	Купенко О.В.
засвідчую	док. Велу
	К.С. Ветиска